

Συγκριτικές προσεγγίσεις στην παλαιά και τη νέα σημειογραφία. Ζητήματα ερμηνείας της Βυζαντινής Μουσικής

Δημήτριος Νεραντζής*

Με την επικράτηση της Νέας Μεθόδου στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, οι δυο δάσκαλοι, ο Γρηγόριος Πρωτοψάλτης και ο Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ ανέλαβαν το τεράστιο όγκο της μεταγραφής των μαθημάτων. Παρά τον αρχικό ενθουσιασμό και την ταχύτατη διάδοσή της, η νέα σημειογραφία αντιμετώπισε αντιδράσεις από επιφανείς πρωτοψάλτες και θεωρητικούς, όπως ο Μανουήλ Πρωτοψάλτης, ο Κωνσταντίνος Πρωτοψάλτης, ο Αντώνιος Λαμπαδάριος, ο Απόστολος Κώνστας και ο ιατροφιλόσοφος Στεφανίδης. Πράγματι, στις μεταγραφές των δυο δασκάλων παρατηρούνται πολλές διαφορές μεταξύ τους, ως προς την αναλυτική καταγραφή της ενέργειας πολλών χαρακτήρων που καταργήθηκαν, ενώ σε πολλά σημεία ήταν αδύνατο να αποδοθεί επακριβώς η ζώσα προφορική ψαλτική παράδοση. Με τη νέα σημειογραφία, διευκολύνθηκε το σύστημα της διδασκαλίας της Βυζαντινής Μουσικής, αλλά η ψαλτική άρχισε σταδιακά να χάνει τη μυσταγωγία της τέχνης της. Ειδικότερα δε κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, με πρόσχημα την καταγραφή της ζώσας παράδοσης, οι πολυάριθμες εκδόσεις, που κυκλοφόρησαν κατά διαστήματα, με αναλυτικές καταγραφές θέσεων και πολυποίκιλες μελωδικές γραμμές, επηρέασαν πλήθος ιεροψαλτών που άρχισαν να εγκαταλείπουν τα κλασικά βιβλία. Το φαινόμενο αυτό οδήγησε σε αυθαίρετες ερμηνείες και μια σταδιακή περιθωριοποίηση των αυστηρών παραδοσιακών ψαλτών, λόγω ελλείψεως γραμματικής παρά το σχετικό θεωρητικό εγχειρίδιο του Απόστολου Κώνστας που είχε κυκλοφορήσει 15 χρόνια πριν από την μεταρρύθμιση της Νέας Μεθόδου. Ευτυχώς, χάρη στη διδασκαλία αλλά και τις ηχογραφημένες ερμηνείες του Ιακώβου Ναυπλιώτη, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, αλλά και των μετέπειτα διαδόχων του, η ζώσα ψαλτική παράδοση διατηρήθηκε έως τις μέρες μας στους κόλπους της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας. Η παρούσα εισήγηση στα περιορισμένα χρονικά πλαίσια μιας παρουσίασης, σκοπεύει να θέσει ορισμένα ζητήματα ερμηνείας και απόδοσης της παλαιάς σημειογραφίας του Πέτρου Λαμπαδαρίου, αφενός με βάση τα μουσικά κείμενα δια χειρός Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος και Γρηγορίου Πρωτοψάλτου, και αφετέρου με γνώμονα τις προσταγές της διασωθείσας ψαλτικής παράδοσης που δεν πρέπει να αλλοιώνεται, καθώς κληροδοτείται προφορικά από γενιά σε γενιά.

* Ο Δημήτρης Εμμ. Νεραντζής γεννήθηκε στα Φυτά της Χίου, το 1937. Κατά τη διάρκεια των γυμνασιακών του σπουδών στην πόλη της Χίου, διδάχτηκε τα πρώτα μαθήματα Βυζαντινής Μουσικής από το μουσικοδιδάσκαλο και γιατρό Μιχ. Περπινιά. Μετά το πέρας του εξαταξίου Γυμνασίου, μετέβη στην Αθήνα, όπου και σπούδασε Βυζαντινή Μουσική στο Ελληνικό Ωδείο. Την εποχή εκείνη, εποχή σταθμό για την μετέπειτα εξέλιξή του, γνώρισε τον αείμνηστο δάσκαλό του Αθανάσιο Παναγιωτίδη. Δίπλα στον Αθανάσιο Παναγιωτίδη μαθήτευσε για αρκετό διάστημα (μέχρι το θάνατο του δασκάλου, το 1990), μύηθηκε στο Πατριαρχικό ύφος και στα μουσικά της ερμηνείας του Βυζαντινού μέλος. Ο Δημήτρης Νεραντζής, ως πρωτοψάλτης, έψαλλε επί σειρά ετών σε πολλούς ναούς, από τον Ιερό Ναό Αγίου Ανδρέου Πατρών, στο Ιερό Καθεδρικό Ναό Αγίου Γεωργίου Βροντάδου Χίου, στο Μητροπολιτικό Ναό Αγίου Αθανασίου Αμαλιάδος, στο Μητροπολιτικό Ναό Αγίου Μηνά Ηρακλείου Κρήτης και τέλος στο Πανελλήνιο Ιερό Ίδρυμα Ευαγγελιστρίας Τήνου. Το 1993, ο Παναγιώτατος Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος του απένειμε το οφίκιο του «Άρχοντος διδασκάλου του